

Bröderna Österberg och minnen från Lugnet

av Erland Österberg 2008

Den å som slingrande tog sig ner från Skeppnan till Håga och Nederstaområdet, hade ca 20 meters fallhöjd på den sträckan, vilket var tillräckligt för att ge en bild av stritt vattendrag. Förmodligen hade den på sin väg, tillflöden vilka ökade dess vidd och volym betydligt. Som vanligt var sökte de tidiga bosättarna sig gärna till åar och större strömmar. Rinnande vatten var viktigt för människor och djur och dessutom sedermera en tåmjbar energikälla för kvarnar och sågar. Det blev därför helt naturligt att vägar som kom till, följde med i utvecklingen. Lugnetvägen tycks ha varit ett belägg för en sådan process.

Hågaåns övre del i vårflod

Egentligen skulle vår vandring börja vid Öran där ån rinner upp, men terrängen är lite svårforcerad så det är bättre att påbörja färden vid Sågen. Därifrån till Liljedal och Granhyddan är det ca 1 km och till Tuntorp ytterligare ett par.

I och med att vi kommer fram till Tuntorp har tre bröder Österberg haft påhälsning av oss, Vilhelm vid Liljedal, Axel vid Granhyddan och Karl vid Tuntorp. Det sistnämnda bostället finns upptaget på 1876-års karta över området, däremot inte Granhyddan och Liljedal. Var vid Tuntorp endast en gång och har därför en mycket vag minnesbild därifrån.

Farbror Kalle- vi sa så- var en glad och livad person, alltid med glimten i ögat, där han for omkring på sin trehjulig. Det var lite klent med balansen på ålderns dar, men farbror Kalle tog allt med en klackspark, så även cykelåkningen.

Det hade funnits många barn i Tuntorp, men vid den här tiden var det inte så många kvar hemma. I början av 50-talet träffade jag yngste sonen Lars Gottfrid, som vid den här tiden var bosatt i Göteborgsområdet och verksam som affärsman. En dotter Sofia Vilhelmina, gift Pettersson, hade jag en viss kännedom om. Detta är i stort sätt det jag har minnesbilder av från Tuntorp och de boende.

Granhyddan var ett för dåtiden vanligt småhus, men såg inte ut som torpen gjorde i allmänhet. Fotot av Granhyddan visar ett mycket symetriskt byggt hus och har en viss egnahemstil. Vet inte när det byggdes, men troligen någon gång på 10-talet.

Axel och Augusta Österberg utanför Granhyddan.

Baksidan på Granhyddan däremot såg lite lustigt ut., eftersom man byggt till något som kunde förstås som ett förråd med skafferi, med ingång från köket i huset. Togs eventuellt bort senare. Det såg även ut att finnas inredd vind, men hur man tog sig dit upp är för mej okänt, fanns kanske en trappa eller stege någonstans, som jag inte lade märke till.

Granhyddan beboddes och brukades av min farfar Axel Österberg och hans hustru Augusta. Farfar Axel hade varit gift tidigare med Ulrika Karolina från Torö. De hade barnen Joel, Mattea, Mary och Matteus i sitt äktenskap. Joel blev sedermera min far. Karolina dog 1911 och några år efteråt gifte farfar Axel om sig med Augusta Andersson från Knutby i Uppland och flyttade till Granhyddan i Västerhaninge någon gång på 10-talet.

Farfar Axel uppfattades av mej som en snäll gammal farbror som hade "gubbtramp" på cykeln vilket jag tyckte var "häftigt"! Han hade en liten "snickarboa" vid Granhyddan där diverse mer rustika saker skapades. Det var den plats vid Granhyddan där jag trivdes bäst! Farfar Axel hade ett "lätt sinnelag" och det verkade som han inte tog tillvaron alltför mycket på allvar. Han var i motsats till Augusta generös med det mesta.

Augusta blev aldrig en "riktig farmor" för mej, hon var "Tant Augusta" . Hon var i motsats till farfar Axel ganska sluten, liksom sin portmonä. I samband med att farfar Joel och mor Lisa gift sig och bildat familj var de på besök 1923 för att s.a.s. visa upp sig! Enligt mors uppgifter var jag så liten att jag kröp på golvet. Det var kallt och mörkt, för Augusta slösade varken med ved eller med fotogen! Mor trivdes inte alls i Granhyddan och det satt i även sedan vi flyttat till Västerhaninge.

När man steg in i Granhyddans kök var det alltid klockan på väggen ovanför kökssoffan som fångade intresset. Den var 8-kantig och hade ett litet titthål där en svängande pendel syntes. Enl. Far Joel plus min farbror Matteus uppfattning gick den alltid fel! Det fanns varken elström, radio eller telefon. Man levde s.a.s. helt i sin egen lilla värld.

På symaskinen, en Singer, stod alltid ett sockerskrin som för mej var något mycket spännande. När det var kaffedags öppnade Augusta locket och där inne låg härligheter i form av en sockertopp som hon hackelsekniv tog pyttesmå sockerbitar precis så det räckte till envar.

Började redan då få mej itutat att socker inte var

bra för barn –men vad hjälpte det var ju så gott! Det hjälpte föga att blicken var lång och trånande, locket blev obönhörligen stängt, tror till och med att det låstes. Jag har funderat på om jag framöver skulle ha haft ett betydligt bredare förhållande till Augusta om jag bara hade fått ett par ynka bitar toppsocker!

Det ska i rättvisans namn sägas att mitt förhållande till Augusta förändrades mycket på senare år. Det ska väl även sägas att nämnda sockerskrin pryder en plats i vårt hem, fast numera är det tomt, står bara som ett lite kantslitet brunt minne från en tid då sparsamheten var en dygd tillsammans med många andra.

Så länge farfar Axel levde gick far Joel och även min farbror Matteus upp till Granhyddan om söndagarna. Vet inte säkert om det från min sida skedde frivilligt! Tror att mor Lisa tyckte det var skönt att slippa "karlarna" en stund på söndagarna.

Farfar Axel dog 1937 och en tid därefter såldes Granhyddan och Augusta fick en liten stuga på far Joels tomt Håga 11, där hon levde ett slags modernt undantagsliv tills hon avled 1966.

Vilhelm Österberg var den mest tystlåtna av bröderna. Vi hade ingen kontakt med honom annat än vi hälsade på varandra. Hans hustru Karolina Charlotta, född i Sorunda, avled 1933 och det kan vara en orsak till att vi inte hade någon nämnvärd kontakt.

Vilhelm och Karolina hade 6 barn varav jag endast kände igen tre. Rut, Martin och Bart. Rut bodde i Stockholm. Martin var gift med Dagny och bodde i Håga. Bart var vid den här tiden ungkarl och bodde i Håga. Rut träffade jag någon gång vid Håga. Martin och Dagny bedrev tvättinrättningen vid Håga.

De hade barnen Allan och Britta. Tror de hade en son ytterligare, men har inte klart minne av honom. Allan var jämnårig med mej och vi lekte tillsammans när tillfälle gavs. Bart gifte sig senare och bosatte sig även han i Håga. Härmed har jag skildrat brödratrio Österbergs liv och leverne på det sättet som jag upplevt dem.

Slåttan och Edesnäs

Starten första skoldagen i Västerhaninge, kändes lite "pirrig" och redan första rasten fick jag belägg för mina aningar. – Jag skulle sättas på plats! Det som utsågs till exekutör hette Rune. Men - som stundom sker - så blev det inte riktigt som det var tänkt.

Torparungen från Vattholma var inte fullt så klen som man antagit, så allt blev tvärtom! Bör framhållas att nämnda Rune och jag blev bästa kompisar resten av skoltiden och även sedermera. Jag tänker på den händelsen nu när historien om min farfars och hans bröder är skildrad och jag vandrar vidare utmed Lugnetvägen till Slåttan, där Knut och Kally Nilsson bedrev lantbruk och tvätter. Där fanns Rune och Bengt, varav Bengt var den yngste och därför inte riktigt med "oss äldre". Han kom i alla fall med på fotot "skidutflykt"!

Från vänster:
Bengt Nilsson Slåttan-Lugnet, Arne Nilsson Edesnäs,
Kurt Larsson Håga, Gunnar "Orra" Pettersson Ribby

Tillsammans med Arne Nilsson, son till Knuts Bror Verner och hans hustru, var han och systern Märta mina skolkamrater. Verner var genom sin far sammankopplad med epitetet "Öragubben". Senare i livet när jag hade som uppgift att förvandla Håga Kvarn till en användbar arbetsplats hade jag Verner anställd som snickare. Verner var en bra karl och duktig yrkesman. Att han i min barndom farit omkring och sålt "beniga Öragäddor" till Påsk, får jag väl ha överinseende med!

Aspenstorp

Efter att ha studerat material som tillställts mej om båtsmanstorp i allmänhet och Aspenstorp i synnerhet, kan man med tillfredsställelse konstatera att Aspenstorp är ett kvarvarande minne av vår krigsmakts i viss mån geniala sätt att lösa personalfrågor och att då dessutom blev ett ställe som senare hyste nära anhöriga till Österbergarna inom sina väggar känns därför lite extra fängslande!

Just nu förefaller det som lite enklare att inte gå för långt tillbaka i tiden när det gäller Aspenstorp, som i min minnesbild domineras av Anna Johansson, far Joels moster. Min bild av maken Nils Johansson är lite vag, jag träffade honom endast någon gång, han var då sängliggandes i sjukdom och han avled inom kort.

Anna och Nils Johansson utanför Aspenstorp

Anna och Nils Johansson flyttade 1928 till Västerhaninge från Stockholm, troligtvis i samband med pensionstiden. Nils Johansson var

distriktsförmän, troligtvis någonstans inom post-telegrafområdet. Han kom ursprungligen från Trosa. Anna kom från Torö liksom min "riktiga" farmor Karolina. Senare kom det en ny "morbror" som för mej blev en "Farbror Green".

Moster och morbror hade en dotter Frida. Hon var så vitt jag vet enda barnet. Såg henne aldrig vid Aspenstorp. Tidigare nämnda Green, däremot hade en son, som ägde en travhäst på Solvalla och det slog naturligtvis det mesta! Vi började med att följa med i spalterna om hur det gick för den här "kusen", men fick aldrig någon riktig bild av detta.

Moster Anna var en "färgstark" person – på sin nivå! Det borde ha fungerat så att min mor Lisa och Anna skulle ha kunnat umgås, men jag tror att det blev så att moster Annas yviga språk och sedvänjor inte tilltalade mor Lisa. Moster Anna var dessutom oerhört vidskeplig, i stort sett allt som hon kom i kontakt med styrdes av det övernaturliga. Småfolk och oknytt stod henne mycket nära och då särskilt det senare. Som exempel talade hon helt öppet om att hon hade ett avbrutet knivblad nerstucket i tröskeln vid ingången, samt sov alltid med en sax vid fotändan på sängen, för att förhindra "maran" att ta dem själva och hemmet i besittning!

Moster Anna var mycket förtjust i djur. Ungar som hon sa om barn, var hon mindre betagen av. Hon gjorde som många andra s.k. djurvänner övergödde sina husdjur så de var runda som små julgrisar –jag tyckte de luktade äckligt fett!

Det som jag gillade vid Aspenstorp, var de biggaråträd, som fanns där, och som egentligen var skuggmorellträd. Bären var nästan svarta och enormt goda. Någon -vet inte vem-, kom på iden att de säkert skulle kunna säljas och resultatet blev att det plockades ner massor av bär, som lades i literkartonger och kördes ner till Håga Dansbana. Det blev en strykande åtgång och jag vill minnas att det lilla jippet upprepades. Kanske några kärnor spottades ut och slog rot i de nära trakterna runt dansbanan. I så fall vet man nu var de kommer ifrån!

Moster Anna avled 1946 och därmed försvann en färgstark person ur vår krets. Samma år hölls det auktion och hur det blev med Aspenstorp känner jag inte till. Så vitt jag vet finns det i skrivande stund kvar i backen utmed Lugnetvägen.

Namnlost ställe utmed Lugnetvägen

På högra sidan av Lugnetvägen några hundratal meter från Aspenstorp låg Vallbo eller i äldre tider Vallby. (inte att sammanblanda med Vallby efter Lyngstavägen där Edvin "Idrotts-Pelle" Pettersson byggde sitt ställe.

Här bodde före maskinisten vid Håga Kvarn, Jacobsson. Hans son Gunnar var klasskamrat med mej. Han hade lång skolväg liksom många andra från Lugnet. Men Gunnar hade tydligen med hjälp av sin far lyckats få till en användbar herrcykel. Frågan var bara hur han skulle hantera den. Det löste sig och om det var Gunnar eller någon annans idé vet jag inte. För sentida barn verkar det här nog konstifikt, men så här fungerade det.

Gunnar stod på vänster pedal med vänstra foten. Med det högra benet under ramen trampade han den andra trampan och höll tag med höger arm om ramen och styrde med den vänstra handen. Såg lite konstigt ut men undan gick det. Jag provade själv på, men det gick inte alls. Såg andra göra det men de kom inte ens i närheten av skicklighet som Gunnars uppvisade. Våra vägar skildes åt, men vi möttes igen i Stockholm samma dag jag avslutade militärtjänsten. Då tog vi igen de förlorade åren!

Återstår nu bara att få med sista platsen Karlshäll, på Lugnetvägen. Vet endast att där bodde en skolkamrat till mej. Tror hon hette Helny Johansson och hon får avsluta den här kavalkaden om de lokaliteter och personer, som jag har kännedom om på den här sidan ån inkluderade släktingar och skolkamrater och övriga bekanta.

Naturligtvis även en urskuldan för det jag har glömt. Det är i alla fall 70 år sedan allt detta timade, och mycket av det skildrade är idag försvunnet, inte minst skildrade personer.

Utsikt från Rosenhill mot Lugnet

